

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Öğretmenlerde Çözüm Odaklı Düşünme İle Mutluluk İlişkisinde Sürekli Umut ve Yaşam Doyumunun Aracı Rolü

Mediating Role of Dispositional Hope and Life Satisfaction in the Relationship between Teachers' Solution-Focused Thinking and Happiness

Fuat Aydoğdu ¹

Öz

Bu araştırmada öğretmenlerde çözüm odaklı düşünme ile mutluluk ilişkisinde sürekli umut ve yaşam doyumunun aracı etkisinin belirlenmesine yönelik bir model test edilmiştir. Araştırmanın örneklemini Muş merkez ve ilçelerinde bulunan okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde görev yapan 479'u kadın, 307'si erkek olmak üzere toplam 786 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada toplanan veriler, Çözüm Odaklı Düşünme Envanteri, Sürekli Umut Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu ile elde edilmiştir. Araştırma kapsamında önerilen model, yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiş ve kabul edilebilir uyum değerleri ile doğrulanmıştır. Modelde, çözüm odaklı düşünme ile mutluluk ilişkisinde erkek örnekleminde sürekli umut ve yaşam doyumunun kısmi aracılığı, kadın örnekleminde ise tam aracılık rolü saptanmıştır. Buna göre araştırmada öğretmenlerin çözüm odaklı düşünme düzeyinin sürekli umut ve yaşam doyumunu düzeyleri üzerinde, bunların da mutluluk üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Çözüm odaklı düşünme ile mutluluk arasında modelde belirlenen dolaylı etkinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Çözüm odaklı düşünme, mutluluk, umut, yaşam doyumunu, öğretmen

Abstract

The aim of this study was to test a model to determine the mediating effect of dispositional hope and life satisfaction in the relationship between solution-focused thinking and happiness in teachers. The sample of the research is composed of 786 teacher 479 of whom are women and 307 of whom are men working at the preschools, primary schools, middle schools, high schools and Guidance Research Center's in Muş and its districts. The data are accumulated via The Solution-focused Inventory, Dispositional Hope Scale, Satisfaction With Life Scale and the Oxford Happiness Questionnaire Short-Form. The recommended model within the research was tested with structural equation modeling and it was confirmed via acceptable model fit indices. In the model, in regard of the relationship between solution focused thinking and happiness, role of partial mediation of dispositional hope and life satisfaction with the men and whole mediation with the women was detected. In these terms it has been determined with the research that the level of solution focused thinking of teachers is a determiner on the levels of hope and life satisfaction and these two are significant determiners on happiness. The indirect effect between solution focused thinking and happiness, which has been detected within the model is significant.

Keywords: Solution-focused thinking, happiness, hope, life satisfaction, teacher

¹ Hacettepe Üniversitesi, Ankara

✉ Fuat Aydoğdu, Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Öğrencisi, Ankara, Turkey
pskdanfuat@gmail.com | 0000-0002-5986-5645

Geliş tarihi/Received: 15.08.2021 | Kabul tarihi/Accepted: 19.11.2021 | Çevrimiçi yayın/Published online: 28.12.2021

PROBLEMLER karşısında verilen duygusal ve davranışsal tepkiler bireylerin olaylara bakış açısıyla yakından ilişkilidir. Bireyler karşılaştıkları sorunlara derinlemesine bir analiz ile yaklaştıklarında problem odaklı bir bakış açısıyla davranırlar ve bu durum ruminasyona yol açar (Jackson ve McKergow 2007). Ruminasyon ise olumsuz duygular yaşanmasını tetikler (Pavani ve ark. 2015). Bunun aksine olumlu düşünme tarzına sahip bireyler ise daha fazla olumlu deneyim yaşarlar (Öğretir 2004). Ayrıca bireylerin düşünme tarzlarının farklı olmasından dolayı aynı olay, farklı bireyler tarafından farklı algılanabilir (Erez ve ark. 1995). Bu bağlamda bireylerin kendi yaşam koşulları içerisinde çeşitli olaylarla karşılaşp bu olayları “problem” olarak görmesi ve problemden etkilenme derecesi bireydeki duygu, düşünce ve davranış etkileşimine göre farklılaşabilir. Doğal olarak problemle karşılaşıldığında problemin oluşturduğu rahatsızlık hissi ve problemin çözümlüne ilişkin olumsuz düşünceler bireyi umutsuz, çaresiz hissettirebilir ve yaşamdan doyum almasını engelleyerek mutsuz olmasına yol açabilir. Bunun aksine problemin çözümlüne ilişkin alternatif yolların olduğu düşünöldüğünde, daha olumlu duygular yaşanabilir. Bu noktada çözümler odaklı düşüncenin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü çözümler odaklı düşünce temelli çözümler odaklı yaklaşım, hayatta karşılaşılan problemlere farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Oliver ve Charles 2015).

Kişi, yaşam akışında karşılaştığı herhangi bir problemi çözmek üzere geliştirdiği tepkilerinde her zaman başarılı olmayabilir (Dora 2003). Problem odaklı yaklaşımla hareket eden birey, problemi neden-sonuç ilişkisi doğrultusunda inceleyerek derinlemesine tanımaya çalışabilir ve olası çözümler yollarını fark edemeyebilir. Bu bakımdan problem ve onun derin analizine zaman ayıran bireyin, problemin çözümünde etkili olabilecek öz kaynaklara ulaşması gecikebilir. Çözümler odaklı düşünen bireyler ise çözümler kilitlenip problemin çözümünde ne işe yarıyorsa onu araştırıp denemeye çalışır. Problemlerli durumdan olumlu bir değişime giden yolda kişinin kaynaklarının ve dayanıklılığının önemini vurgulayan çözümler odaklı yaklaşım (Grant ve ark. 2012), gelecekle odaklıdır. Güner (2018), çözümler odaklı yaklaşım ile problemin detaylarına harcanan zamanın, problemin olmadığı ve bireyin istediği geleceği tanımlanmasına harcanmasının daha işlevsel olacağı ve böylece bireydeki öz kaynakların farkına varmasının kolaylaşacağını belirtir. Çözümler odaklı yaklaşımda hedefler net bir şekilde tanımlanır ve bu hedefe ulaşmayı sağlayan tüm davranışlar süreç içerisinde desteklenir (Şanal Karahan ve Hamarta 2015). Hedeflerini açıkça tanımlamış olan birey, nereye gideceğini öngördüğünden nasıl gideceği konusunda arayışa girer. Çözümler odaklı yaklaşımın temelinde sorunun her zaman aynı sıklıkla ve hayatın tüm dönemlerinde yaşanmadığı görüşü vardır. Bu yaklaşım, bireyin hayatında çözmeye çalıştığı problemle ilgili daha önce deneyim sahibi olduğunu ve bunu geçmişte bir yerde başardığını da öne sürer (Meydan 2013). Çözümler odaklı düşünme yaklaşımında birey, kendi hayatının uzmanı olarak görülür (Sparrer 2012) ve sorunların çözümü için izlenecek yolda bireyin kendi belirlediği rotayla ilerlenir. Çözümler odaklı düşünme yaklaşımıyla çözümler arayışında olan birey, sorunların fiziksel, duygusal, bilişsel ve psiko-sosyal etkilerinden kurtulabileceği ve sağlıklı bir birey olabileceği söylenebilir. Çözümler odaklı düşünme yaklaşımında bir problemin çözümünde olası birden fazla yolun olduğu öne sürölmür (Doğan 1999). Problemin nedeninden bağımsız olarak çeşitli çözümler önerileri her zaman vardır ve bu çözümler önerileri birbirinden farklı olmakla birlikte problemi çözmeye amacına hizmet edebilir. Problemin olduğu durumlarda içinde bulunduğumuz labirentten çıkış kapısını bulmak için birçok yol denenebilir. Probleme, sürekli baktığımız yerden değil de yerimizi değiştirerek baktığımızda olası çözümleri görebiliriz. Bu sebeple de bakış

açımızı değiştirmemiz gerekebilir (Doğan 1999). Birey, yaşamın herhangi bir alanında karşılaştığı problemi çözümsüz olarak nitelediğinde, çözüme ilişkin algısını zayıflatabilir ve bunun doğal sonucu olarak da problemin çözümüne umutsuz bakabilir. Çözüm odaklı yaklaşımda bulunan, “her zaman alternatif yollar vardır” düşüncesi, hedeflerin netleştirilmesinin gerekliliği, gelecek odaklılık ve kullanılan çözüme ilişkin dil, umut kavramı ile yakından ilişkili görünmektedir. Umut, bireyin yaşamdaki zorluklara karşı güçlü durmasını sağlayan, bireyin iyilik haline etkisi olan (Tarhan ve Bacanlı 2015) pozitif psikolojinin önemli konuları arasında yerini almıştır. Haroz ve arkadaşları (2017) umudu, ruhsal problemlere karşı bireyi koruyan iyi oluş kavramının önemli bir bileşeni olarak tanımlamışlardır. Haroz ve arkadaşlarının (2017) tanımına benzer bir şekilde umut, fiziksel ve ruhsal sağlıkla bağı bulunan ve hayatta karşılaşılan olumsuz olaylara karşı bireyi koruyan psikolojik sağlığın önemli boyutu olarak tanımlanmıştır (Padilla-Walker ve ark. 2011). Umudun üç boyutlu bir yapısının olduğunu ileri süren Snyder (2002), bu yapıları açık bir şekilde kavramsallaştırılmış amaçlar (goals), bu amaçları elde etmek üzere tasarlanan stratejiler (pathways) ve bu stratejileri hayata geçirmeyi ya da sürdürmeyi sağlayan motivasyon (agency) olarak açıklamıştır. Buradan umudun gelecek odaklı ve dinamik bir kavram olmanın yanı sıra hedeflerin net bir şekilde ortaya konmasını da sağladığı düşünülebilir. Umudun amaçları elde etmeye yönelik stratejiler belirleme (pathways) ve stratejileri yürürlüğe koyma (agency) boyutları umudu büyük oranda açıklamaktadır ki; bu boyutlar bireyde “yapabilirim” düşüncesini uyandırmanın yanında bireyde şu an ve gelecekteki amaçlarına ulaşmasını engelleyen zorlukların üstesinden gelmesini sağlayacak motivasyonel güç oluşturur (Cihangir Çankaya ve Meydan 2018).

Bireyin bir problem karşısında alternatif yollarının olduğunu bilmesi ve geleceği için harekete geçecek gücünü barındırdığına inanması sağlığı ile ilişkili olabilir. Sağlıklı olmak, fiziksel, duygusal, bilişsel ve psiko-sosyal yönden tam bir iyilik halinde olmaktır (Tanrıverdi 2018). Sağlıklı bir insan, çevresine uyum sağlayabilir, yaşamdan doyum alabilir ve sosyal ilişkilerini olumlu bir şekilde sürdürebilir. Sağlığın neredeyse tüm yönlerini etkilediği bilinen ve alanyazında öznel iyi oluş olarak da geçen mutluluk, geçmişten günümüze kadar cevabı aranan bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceleri dini ve felsefi metinlerde yoğunlukla geçen mutluluk kavramı pozitif psikolojinin bireyin olumlu özelliklerine yönelmesiyle birlikte psikoloji çalışmalarında da yer almıştır (Malkoç 2011). Mutlu olmak, dünya üzerinde birçok insanın ulaşmak istediği temel amaçlardandır (Sin ve Lyubomirsky 2009). Akpınar (2006) mutluluğu belirtmelerinin ağız ve göz bölgesinde gözlediğimiz ve en iyi göstergesinin gülümseme olduğu neşeli, iyi ve genel bir tatmin durumu olarak, Myers ve Diener (1995) ise bireyin kendi hayatını değerlendirdiğinde bu değerlendirme de olumlu düşünce ve duyguların sayıca fazla olmasının mutluluk olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir. Kangal (2013), mutluluk üzerine yaptığı kavramsal değerlendirmesinde genel geçer bir mutluluk tanımının olmadığını en basit haliyle kişinin yaşamını beğenme derecesi olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir. Farklı tanımlar olsa da genel olarak mutluluk, pozitif duygu durumunun yoğunluğu, negatif duyguların yokluğu ve genel yaşam doyumunu içerir (Kashdan 2004). Bu üç unsur beraber değerlendirildiğinde; mutlu bir insan, daha nadir olumsuz duygular yaşayan, genel yaşamından memnun ve çoğu zaman olumlu duygular yaşayan kişidir.

Mutluluk gibi, yaşam doyumunu da pozitif psikolojinin iyi oluş ile ilişkisi olan kavramlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın değişkenlerinden biri

olarak belirlenen yaşam doyumu, en genel anlamda kişinin elde ettikleri ile sahip olmak istedikleri arasındaki farktır (Gülcan 2014). Bu farkın büyüklüğüne bağlı olarak bireydeki yaşam doyumu artar ya da azalır. Yaşam doyumu da pozitif psikolojinin diğer birçok kavramı gibi bireyin öz bildirimine dayalı olarak belirlenir. Birey kendi belirlemiş olduğu kriterleri yine kendisinin değerlendirmesi sonucunda yaşam doyumu hakkında bilgi verebilir (Diener 1985). Bireyin yaşamıyla ilgili bu değerlendirmesi doğal olarak hem bilişsel hem de duygusal bir süreçtir. Birey yaşamıyla ilgili kriterleri belirlerken yaşam doyumunun bilişsel yönünü; buna ulaşmasıyla ilgili elindekilerle kıyaslama yaparak duygulanım yaşaması durumunda ise yaşam doyumunun duygusal yönünü kullanır. Yaşam doyumu, yaşamın belli bir dönemindeki memnuniyetten ziyade genelinden memnun olma durumuyla ilişkili olduğu (Recepoglu ve Ülker Tümlü 2015) için yaşam doyumunu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Schmitter (2003) yaşam doyumunu etkileyen faktörleri günlük yaşam mutluluğu, yaşamın kişi için taşıdığı anlam, amaçlara ulaşmada uyum, bireysel kimlik, fizyolojik sağlık, ekonomik olarak kişinin kendini güvende hissetmesi ve sosyal ilişkiler olarak belirlemiştir (Akt. Recepoglu ve Ülker Tümlü 2015). Bireylerin karşılaştıkları yaşam zorlukları ya da sıkıntılar yaşam doyumunun önemli bir yordayıcısı olarak görülmekte ve bu tarz hayat deneyimlerinin bireyin yaşam doyumunu düşürdüğü bilinmektedir (Demirel ve Canat 2004). Yaşam doyumunun düşmesi durumunda bireyler depresyon, mutsuzluk ve umutsuzluk gibi olumsuz duygulanımlar yaşarlar (Gülcan 2014).

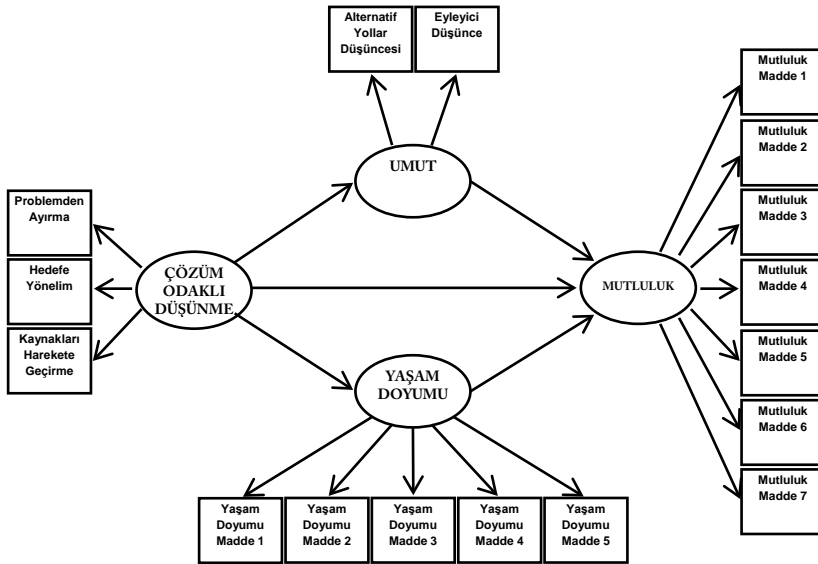
Öğretmenlik mesleği, eğitim ve öğretimin baş aktörü olan öğretmenleri olduğu gibi, etkileşimde buldukları birçok bireyi de etkileyen bir meslektir (Tüzel 2019). Eğitim ve öğretimin odağında bulunarak, eğitim ve öğretimin işlevselliğini arttıran öğretmenler (Genç 2000), iş hayatlarına devam ederken değişen dünyada her birey gibi problemler yaşayabilirler. Toplumun neredeyse bütün bireylerinde eğitimden doğan “kalıcı” izleri bulunan öğretmenlerin yaşadıkları problemler, aile, iş hayatı ya da sosyal ilişkiler ile ilgili olabilir. Öğretmenlerin herhangi bir alanda karşılaştıkları problemlerden etkilenerek yaşadıkları olumsuz duygu durumunu, rol model oldukları öğrencilerine yansıtmaları olasıdır. Öğretmenler, bir yandan bu problemler ile mücadele etmek bir yandan da ihmali mümkün olmayan ve geçmişten günümüze kadar hep kutsal sayılmış öğretmenlik mesleğini icra etmek durumundadırlar. Bu yüzden, ülkemizde ve dünyada öğretmen yeterlilikleri olarak ele alınabilecek problem çözme becerisi önem kazanır (Görgen ve ark. 2011). Öğretmenlerin yaşadıkları problemlerle mücadelelerinde mevcut potansiyellerini keşfetmeleri ve çözüme götüren kaynaklarının farkına varmaları onlara hem iş hem de kişisel yaşamlarında avantajlar sağlayabilir. Öğretmenlerin yaşadıkları problemleri çözmeleri, tekrardan yaşamlarına uyum sağlamaları ve pozitif özelliklerle donatılmış olmaları bu anlamda önemlidir. Bu yüzden öğretmenlerin hayata olumlu bakmalarının, kişisel, ailevi ve iş hayatlarında doyuma ulaşmalarının, geleceğe umutla bakmalarının ve hayatlarında mutlu olmalarının yaşamda karşılaştıkları ve mücadele etmek zorunda oldukları problemlere çözüm odaklı eğilmeleri ile sağlanabileceği düşünülmekte ve bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Öğretmenlik mesleğinin geçmişten bugüne değişerek gelen önemi ve yapısı gereği çalışma grubunu öğretmenlerin oluşturduğu pozitif psikoloji konulu araştırmaların artırılması alanyazına fayda sağlayacaktır (Altuntaş ve Genç 2018). Alanyazın incelendiğinde pozitif psikolojinin önemli kavramlarından olan mutluluk, umut ve yaşam doyumu konuları, farklı değişkenlerle birlikte, farklı yaş gruplarında (ergen, genç, yetişkin) ele alındığı görülmüştür (Aydın 2010, Koçak 2014, Karababa 2018, Özkul ve

Cömert 2018, Uzun Özer 2019, Bulut ve Yıldız 2020). Çoğu ilişkiisel çalışmalar olan bu araştırmalarda örneklemlerin büyük bir bölümünü üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Yine alanyazında çözüm odaklı terapinin etkililiği üzerine deneysel araştırmalar yapılmıştır (Köktuna 2007, Kvarme ve ark. 2010, Sarıcı Bulut 2010, Ateş 2016). Ayrıca öğretmenlerin hem iş hem de zorlu hayat şartları altında çalıştıkları göz önüne alındığında toplumu derinden etkileyebilecek sosyal mesleklerini yürütürken karşılaştıkları problemlerden dolayı stresli, kaygılı ve depresif belirtiler göstermesi olasıdır. Öğretmenlerin karşılaştıkları problemlere sapanmadan olası çözüm yollarını değerlendirerek çözüme ulaşmaları yaşam kalitelerini arttıracığı düşünülmektedir. Çözüm odaklı düşüncenin yapısı gereği gelecek odaklı olması (Murdock 2016), çözümün mümkün olduğu ve değişimin bireyde bulunan öz kaynaklarla gerçekleşebileceği varsayımları; bu kavramın öğretmenlerin mutluluk, umut ve yaşam doyumlarıyla ilişkili olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Nitekim çözüm odaklı düşüncenin gelecek odaklı yapısı ile umudun yapısında bulunan amaçlar ve geleceğe yönelik olumlu beklenti halinde olma yönü bu iki kavramın ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Alanyazında umut ile hem fiziksel iyi oluş (Sahin Baltacı 2018) hem de psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkilerin (Usta 2013) bulunmasından hareketle umudun çözüm odaklı düşünce ile mutluluk ilişkisinde aracı rolünün olabileceği yönündeki bir öngörüyü değerlendirmek gerekebilir. Aynı şekilde bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin beklentileri ve bu beklentilerin ne düzeyde karşılandığına bağlı olan yaşam doyumuna da çözüm odaklı düşüncenin kaynakları harekete geçirme ve hedef yönelimi ile ilişkili kavramlar olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda alanyazında birbirleri ile ilişkileri farklı araştırmalarda kanıtlanmış olan umut ve yaşam doyumuna (Kardas ve ark. 2019, Şen-Baz 2019) kavramlarının bireyin çözüm odaklı düşünce yapısına bağlı olarak bireylerin iyi oluşunu içeren mutluluğu ne yönde yordadığını bilmek, bireylerin bu olumlu özelliklerini arttıracak müdahalelerle iyilik halini arttıracığı düşünülmektedir. Öğretmenlerin kendi problemlerine eğilimlerinde başlattıkları küçük değişimin başta kendilerinde olmak üzere öğrencilerine ve velilerine de kartopu etkisiyle yansıtacakları düşünülmektedir. Bu anlamda çözüm odaklı düşüncenin pozitif psikolojinin önemli kavramlarından biri olan mutluluk ile ilişkisinde sürekli umut ve yaşam doyumunun aracı rolünün olup olmadığını bilmek önemlidir. Türkçe ve yabancı alanyazında çözüm odaklı terapinin etkililiği üzerine özellikle ergenler ve üniversite öğrencileri üzerinde deneysel çalışmalar yapılmış olsa da (Cepukiene ve Pakroşnis 2011, Sarıçam 2014, Siyez ve Tan Tuna 2014, Arslan ve Akın 2016, Akyol ve Bacanlı 2019) çözüm odaklı terapinin ilkeleriyle ilişkili olan çözüm odaklı düşünce konusunda yeterli araştırma yapılmamıştır. Ayrıca çözüm odaklı düşünce, mutluluk, umut ve yaşam doyumunu değişkenlerinin bir arada ele alındığı çalışmaya da rastlanılmamıştır. Bu araştırmanın özgün bir yanı da kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya koyan bir modeli sınamasından dolayı alanyazına katkı sağlayacağı, öğretmenlerin pozitif özellikleri konusunda farkındalık yaratacağı, sonuçlarının öğretmenlere verilecek hizmet içi eğitimler için kullanılabilmesi, ayrıca ileride yapılacak araştırmalar için temel oluşturması bakımında önem taşıdığı düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen nedenlere bağlı olarak bu araştırmada öğretmenlerin çözüm odaklı düşünceleri ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkide umut ve yaşam doyumunun aracı etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada ilk olarak öğretmenlerde çözüm odaklı düşüncenin yaşam doyumuna, umut ve mutluluğu pozitif yönde yordaması; İkinci olarak umut ve yaşam doyumunun mutluluğu pozitif yönde yordaması beklenmektedir. Son olarak öğretmenlerin çözüm odaklı düşünceleri ile mutlulukları arasındaki ilişkide

umut ve yaşam doyumunun aracı etkisi olduğu beklenmektedir. Araştırma kapsamında önerilen hipotetik model Şekil 1’de verilmiştir. Şekil 1’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında önerilen hipotetik modelde “Çözüm Odaklı Düşünme” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak, Çözüm Odaklı Envanter Problem Ayırma, Hedefe Yönelim ve Kaynakları Harekete Geçirme alt boyutlarından alınan toplam puanlar; “Yaşam Doyumu” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak Yaşam Ölçeği’nin maddeleri; “Umut” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak Sürekli Umut Ölçeği’nin Alternatif Yollar Düşüncesi ve Eyleyici Düşünce alt boyutlarından alınan toplam puanlar ve “Mutluluk” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu’nun maddeleri tanımlanmıştır.

Şekil 1. Araştırma kapsamında önerilen hipotetik model

Yöntem

Bu araştırma, çözüm odaklı düşünce, sürekli umut, yaşam doyumunu ve mutluluk arasındaki ilişkileri ortaya koymak üzere ilişkisel araştırma (correlational research) modeline göre çevrimiçi olarak yürütülmüştür. İlişkisel araştırmalar iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi bu değişkenlere herhangi bir müdahalede ya da manipülasyonda bulunmadan değerlendirmektedir (Karasar 2011, Fraenkel ve ark. 2012). Bu araştırmada değişkenler ve değişkenlerin oluşturduğu yapıları gözlenen ve örtük değişkenler olarak ele alıp inceleyen Yapısal Eşitlik Modellemesi tekniği kullanılmıştır (Ullman ve Bentler 2012).

Örnekleme

Bu araştırmaya 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında Muş İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı Muş merkez ve ilçelerinde bulunan okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’nde (RAM) görev yapan öğretiler katılmıştır. Araştırma Türkiye’de öğretilerlerin zorunlu çalışma yükümlülüğü yapmaları gereken illerden biri

olan Muş'ta yürütülmüştür. Araştırma kapsamında 803 öğretmene ulaşılmış ancak araştırmaya tek dâhil edilme kriteri "MEB'e bağlı kurumlarda çalışıyor olmak" olduğundan bu kriteri karşılamayan 17 katılımcı araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu bağlamda ulaşılan toplam 786 katılımcının 479'u (%60.9) kadın, 307'si (%39.1) erkek olup yaşları 22 ile 60 arasında ($\bar{X}=29.02$, $S_s=5.11$) değişmektedir. Araştırma belli bir ilde çalışan gönüllü katılımcılarla yürütüldüğünden evrene ulaşılmaya çalışılmamış ve örneklem seçimine gidilmemiştir. Araştırmaya dâhil edilen öğretmenlerin 298'i (%37.9) merkez, 488'i (%62.1) ilçelerde çalışmaktadır.

İşlem

Araştırma verileri 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında Muş İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Muş merkez ve ilçelerinde bulunan okul öncesi, ilkökul, ortaokul, lise ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde çalışan farklı branşlardaki öğretmenlerden toplanmıştır. Araştırma kapsamında uygulanan ölçekler için ölçekleri uyarlayan araştırmacı-lardan e-posta aracılığıyla ölçek kullanım izinleri alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubu olan öğretmenlerden veri toplamaya başlamadan önce Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurul Başkanlığı'ndan 07.07.2020 tarihli ve 85157263-604.01.02-E.44358 sayılı etik kurul onayı ve Muş Millî Eğitim Müdürlüğü'nden 27.07.2020 tarihli ve 63326527-719-E.9877555 sayılı resmi yazı ile veri toplama izni alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında Helsinki Bildirgesi etik kurallarına uyulmuştur. Google Formlar aracılığıyla oluşturulmuş ve daha önce doğru görüntülediği test edilen çevrimiçi form, katılımcılara dijital yollarla ulaştırılmıştır. Bu yollar dışında araştırmaya katılımı sağlamak için herhangi bir reklam verilmemiştir.

Çevrimiçi form üç ekrandan oluşmakta olup birinci ekranda çalışmanın amacı, çalışmaya katılım koşulları, bilgilendirilmiş onam ve demografik sorular; ikinci aşamada aşağıda ayrıntıları açıklanan dört ölçeğe ilişkin ölçek maddeleri (36 madde) ve son aşamada ise çalışmaya katılımlarından dolayı katılımcılara iletilen teşekkür mesajından oluşmaktadır. Çevrimiçi forma eklenen "Bilgilendirilmiş Onam Metni" ile katılımcıların çalışmanın kapsamını okudukları ve anladıklarını beyan ettikleri "Okudum, Anladım" ibaresi ile katılımcıların çalışmaya kendi istekleri ile katıldıkları, kişisel bilgilerinin çalışma kapsamında toplanmadığını ve çalışmada elde edilen verilerin genel bir değerlendirmeye tabi tutulacağına dair bilgilendirme ile onayları alınmıştır. Çalışmaya katılımda katılımcılara herhangi bir ücret ödemesi yapılmamıştır. Oluşturulan çevrimiçi formda yer alan ifadeler işaretlenmeden bir sonraki maddeye geçilemediğinden kayıp verili yanıtların alınmasının önüne geçilmiştir. Birden fazla katılımı önlemek için aynı IP adresine sahip olan katılımcı cevaplarından sadece biri işleme alınmıştır. Oluşturulan çevrimiçi formun doldurulma süresi 5-7 dakika arasında değiştiği katılımcılardan alınan genel değerlendirme ile öğrenilmiştir.

Veri toplama araçları

Bu araştırmada önerilen hipotetik modeli test etmek amacıyla Çözüm Odaklı Envanter, Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu, Yaşam Doyumu Ölçeği, Sürekli Umut Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada bu veri toplama araçlarına ek olarak katılımcıların Sosyo-demografik bilgilerini toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu

Bu form ile katılımcıların görev yaptıkları yer, yaş ve cinsiyetlerine ilişkin bilgiler toplanmıştır.

Çözüm Odaklı Envanter

Orijinal ismi "Solution-Focused Inventory" olan Çözüm odaklı envanter, çözüm odaklı yaklaşımları temel alarak bireylerin çözüm odaklı düşünme düzeylerini ölçmek üzere Grant ve arkadaşları (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını Şanal Karahan ve Hamarta (2015) gerçekleştirmiştir. 6'lı Likert değerlendirmeye (1 - Kesinlikle Katılmıyorum, 2 - Katılmıyorum, 3 - Biraz Katılmıyorum, 4 - Biraz Katılıyorum, 5 - Katılıyorum, 6 - Kesinlikle Katılıyorum) sahip olan 12 maddelik bir ölçektir. Ölçekte 1, 2, 4, 5. maddeler ters olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin 1., 2., 4. ve 5. maddeleri problemden ayırma, 9., 10., 11. ve 12. maddeleri hedefe yönelim, 3., 6., 7. ve 8. maddeler kaynakları harekete geçirme alt boyutlarını ölçmektedir. Ölçeğin toplamından elde edilecek en yüksek puan 72, en düşük puan 12'dir. Ölçekten alınacak puan bireylerin çözüm odaklı düşünme düzeylerini göstermektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında faktör yapısını incelemek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmış olup orijinal form ile uyumlu bir şekilde Problemden Ayırma, Hedefe Yönelim ve Kaynakları Harekete Geçirme alt boyutları elde edilmiştir. Ölçeğin uygulandığı örnekleme uyumunu test etmek için Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA Uyum indeksi değerleri RMSEA= .072 CFI= .94, IFI= .94, TLI=.91, GFI=.93, AGFI=.87 olarak bulunmuştur. Güvenirlik çalışması araştırmacılar tarafından devam eden ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan örneklemden elde edilen iç tutarlık katsayıları problemden ayırma alt ölçeği için .77 , hedefe yönelim için .84, kaynakları harekete geçirme alt ölçeği için .70, olarak bulunmuştur (Şanal Karahan ve Hamarta, 2015). Yapılan bu çalışmada kapsamında ise ölçeğin tamamı için iç tutarlılık katsayısı .72 olarak hesaplanmıştır.

Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu

Bireylerin mutluluk düzeylerini belirlemek amacıyla Argyle ve arkadaşları (1989) tarafından geliştirilen Oxford Mutluluk Ölçeği (OMÖ), 29 maddelik 4'lü likert tipinde geliştirilmiştir. OMÖ'nün, 6'lı likert tipinde yeniden revize edildiği çalışmada ölçeğin kısa formu da oluşturulmuştur (Hills ve Argyle 2002). Ölçeğin kısa formu 8 maddelik olup tek boyuttan oluşmaktadır. OMÖ-K'nin iç tutarlılık katsayısı .92 olarak bulunmuş olup uzun form ile kısa form arasında .93 ($p < .001$) korelasyon saptanmıştır (Hills ve Argyle, 2002). OMÖ-K'nin Türkçeye uyarlamasını Doğan ve Akıncı-Çötök (2011) yapmıştır. Bu uyarlamada 6'lı likert tipin yerine Türkçe anlam karmaşasından doğacak sıkıntıları önlemek için 5'li likert tip tercih edilmiştir (1 - Hiç Katılmıyorum, 2 - Katılmıyorum, 3 - Biraz Katılıyorum, 4 - Katılıyorum, 5 - Tamamen Katılıyorum). Türkçeye uyarlama yapılırken ölçeğin orijinal formunda bulunan 4. Madde (Çekici görüldüğümü düşünmüyorum) madde toplam korelasyonun düşük olması (.17) sebebiyle çıkarılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 7, en yüksek puan ise 35'tir. OMÖ-K'nin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulamalı faktör analizi (DFA) yöntemleri kullanılmış olup ölçeğin orijinal formu gibi tek boyutlu olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak OMÖ-K, 7 Madde ve 5'li likert tipinde öz-bildirim tarzı bir ölçek haline gelmiştir. DFA uyum indeksi değerleri AGFI=0.93 GFI=0.97

NFI=0.92 CFI=0.95 IFI=0.95 RMR=0.044 RMSEA=0.074 olarak bulunmuştur. OMÖ-K'nin iç tutarlık ve test tekrar test güvenilirlik katsayıları sırasıyla .74 ve .85 olarak saptanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik hesaplamaları, ölçeğin mutluluk düzeyini ölçen güvenli bir araç olduğunu ortaya koymuştur (Doğan ve Akıncı-Çötök 2011). Yapılan bu araştırmada kapsamında ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır.

Sürekli Umut Ölçeği

Bireylerin sürekli umut düzeylerini ölçmek için orijinal formu Snyder ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlaması Tarhan ve Bacanlı (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçek 12 maddeden oluşmakta olup her biri dört madde ile ölçülen Alternatif Yollar Düşüncesi ve Eyleyici Düşünce isimli iki alt boyutu barındırmaktadır. Boyutları ölçen dört maddenin biri geçmiş, iki tanesi içinde bulunulan zaman ve bir tanesi de geleceğe yönelik ifadeler içermektedir. Kalan dört madde ise ölçülecek olan umut özelliği ile alakası olmayan dolgu maddeleri olarak belirlenmiştir. Ölçek 8'li likert tipinde olup dolgu maddelere puan tanımlanmadan kalan iki boyutu ölçen 8 madde üzerinden değerlendirilmektedir. Maddelerden alınan toplam puan sürekli umut ölçeği toplam puanını belirlemektedir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında Yaşam Doyumu Ölçeği ile korelasyonunun pozitif yönde; UCLA Yalnızlık Ölçeği, Sürekli Kaygı Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği ile korelasyonlarının negatif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçekten alınacak en düşük puan 8, en yüksek puan 64'tür. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, bireyin umut düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları Alternatif Yollar Düşüncesi alt boyutu için .78, Eyleyici Düşünceler alt boyutu için .81 ve ölçeğin toplamı için .86 olarak bulunmuştur (Tarhan ve Bacanlı 2015). Bu araştırmada toplamı için iç tutarlık katsayısı .87 bulunmuştur.

Yaşam Doyumu Ölçeği

Orijinal ismi The Satisfaction with Life Scale (SWLS) olan ölçek, bireylerin yaşamlarından aldıkları doyumunu belirlemek için Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye ilk uyarlaması Köker (1991) tarafından yapılan ölçek —hiç uygun değil (1) ile —tamamıyla uygun (7) arasında değişen likert tipinde 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin bu araştırmada kullanılan uyarlamasını Yetim (1993) yapmıştır. 7'li Likert tipinde (1-Kesinlikle Katılmıyorum; 2-Katılmıyorum; 3-Kısmen Katılmıyorum; 4- Kararsızım; 5- Kısmen Katılıyorum; 6-Katılıyorum; 7-Kesinlikle Katılıyorum) olan ölçek tek boyutludur. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı orijinal çalışmada .87 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Türk popülasyonuna uygulanan ölçeğin güvenilirliği yüksek bulunmuş olup (Alpha=.86) test-tekrar test güvenilirliği ise .73 olarak elde edilmiştir (Yetim 2003). Ölçeğin güvenilirliği bu araştırmada da test edilmiş olup iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

İstatistiksel analiz

Araştırma kapsamında çevrimiçi Google Formlar aracılığıyla elde edilen veriler önce dışa aktarılmış olup daha sonra IBM SPSS 25 programına aktarılmıştır. Araştırmanın verileri IBM SPSS 25 ve AMOS 24 programlarıyla analiz edilmiştir. Bu araştırma kapsamında toplanan verilerin analiz edilmesinde parametrik testlerin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek için araştırma kapsamında toplanan verilerin dağılımına bakılmıştır.

Araştırmada kullanılan bütün ölçeklerin güvenilirliği incelenmiştir ve ölçeklerin güvenilir oldukları bulunmuştur. Model kurmak için değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi, Pearson arpım Moment Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Araştırma kapsamında önerilen modelin Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ile analizine geçilmeden önce, ölme testi yapılmış ve ölme modelinde elde edilen uyum değerlerinin kabul edilebilir olduğu görülmüştür. Veri analizinin son aşamasında önerilen model Yapısal Eşitlik Modellemesi tekniğinden yararlanılarak analiz edilmiş olup ortaya konan bulgular raporlanmıştır. Araştırma kapsamında Şekil 1’de önerilen hipotetik modelde “özüm Odaklı Düşünme” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak, özüm Odaklı Envanter Problem Ayırma, Hedefe Yönelim ve Kaynakları Harekete Geçirme alt boyutlarından alınan toplam puanlar; “Yaşam Doyumu” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak Yaşam Ölçeği’nin maddeleri; “Umut” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak Sürekli Umut Ölçeği’nin Alternatif Yollar Düşüncesi ve Eyleyici Düşünce alt boyutlarından alınan toplam puanlar ve “Mutluluk” örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri olarak Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu’nun maddeleri tanımlanmıştır. Araştırmada model testleri gerçekleştirilirken kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve kabul edilebilirlik sınırları Tablo 1’de (okluk ve ark. 2012) verilmiştir.

Tablo 1. Uyum iyiliği indeksleri ve kabul edilebilirlik sınırları

Uyum Ölçüsü	Kabul için Kesme Noktaları	Kaynak
χ^2	-	-
χ^2/Sd	≤ 3 = mükemmel uyum	(Sümer 2000, Kline 2005)
	≤ 5 = orta düzeyde uyum	(Sümer, 2000)
GFI / AGFI	≥ 0.90 = iyi uyum	(Kelloway 1989, Schumacker ve Lomax, 1996, Sümer 2000, Hooper ve ark. 2008),
	≥ 0.95 = mükemmel uyum	(Sümer 2000, Hooper ve ark. 2008).
RMSEA	≤ 0.05 = mükemmel uyum	(Jöreskog ve Sörbom 1993, Schumacker ve Lomax 1996, Sümer 2000, Brown 2006, Raykov ve Marcoulides 2008).
	≤ 0.06 = iyi uyum	(Hu ve Bentler 1999, Thompson 2004).
	≤ 0.07 = iyi uyum	(Steiger 2007)
	≤ 0.08 = iyi uyum	(Jöreskog ve Sörbom 1993, Sümer 2000, Hooper ve ark. 2008).
	≤ 0.10 = zayıf uyum	(Kelloway 1989, Tabachnick ve Fidell 2001)
RMR / SRMR	≤ 0.05 = mükemmel uyum	(Brown 2006, Bryne 1994)
	≤ 0.08 = iyi uyum	(Hu ve Bentler 1999, Brown 2006)
	≤ 0.10 = vasat uyum	(Kline 2005).
CFI	≥ 0.90 = iyi uyum	(Hu ve Bentler 1999, Sümer 2000, Tabachnick ve Fidell 2001).
	≥ 0.95 = mükemmel uyum	(Hu ve Bentler 1999, Sümer 2000, Thompson 2004).
NFI/NNFI	≥ 0.90 = iyi uyum	(Kelloway 1989, Schumacker ve Lomax 1996, Sümer 2000, Tabachnick ve Fidell 2001, Thoompson 2004).
	≥ 0.95 = mükemmel uyum	(Hu ve Bentler 1999, Sümer, 2000)

χ^2 : Ki kare, Sd: Serbestlik Derecesi, GFI: Goodness-of-fit Index - Uyum iyiliği İndeksi, AGFI: Adjusted Goodness-of-fit Index – Düzeltilmif Uyum İyiliği İndeksi, RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation - Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü, RMR: Root Mean Square Residuals - Hata Kareler Ortalamasının Karekökü, CFI:Comperative Fit Index –Karılaştırmalı Uyum İndeksi, NNFI: Non-normed Fit Index - Normlaştırılmamış Uyum İndeksi, NFI: Normed Fit Index - Normlaştırılmış Uyum İndeksi (okluk ve ark. 2012).

Bulgular

Yapılan normallik analizi kapsamında tespit edilen basıklık arpıklık değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Yapısal modellerde yer alan gözlenen değişkenlere ait betimleyici istatistikler

Değişkenler	Min.	Maks.	\bar{X}	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Çözüm Odaklı Envanter						
Problemden Ayırma	4	24	16.02	3.77	-0.35	-0.29
Hedefe Yönelim	5	24	18.54	2.83	-1.05	2.91
Kaynakları Harekete Geçirme	6	24	18.78	3.11	-0.96	1.64
Sürekli Umut Ölçeği						
Alternatif Yolları Düşüncesi	4	32	25.18	3.49	-0.24	1.36
Eyleyici Düşünce	4	32	23.88	3.76	-0.52	1.34
Yaşam Doyumu Ölçeği						
YDÖ1	1	7	5.07	1.37	-1.11	0.48
YDÖ2	1	7	4.24	1.57	-0.49	-0.87
YDÖ3	1	7	4.80	1.54	-0.90	-0.22
YDÖ4	1	7	5.30	1.37	-1.38	1.34
YDÖ5	1	7	3.75	1.88	-0.02	-1.40
Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Form						
OMÖ-KF1	1	5	3.96	0.87	-0.69	0.36
OMÖ-KF2	1	5	3.29	0.96	-0.29	-0.20
OMÖ-KF3	1	5	3.32	0.86	-0.34	0.07
OMÖ-KF4	1	5	3.88	0.75	-0.56	1.07
OMÖ-KF5	1	5	3.27	0.88	-0.25	0.10
OMÖ-KF6	1	5	3.12	0.93	-0.19	-0.18
OMÖ-KF7	1	5	3.70	1.05	-0.75	0.03

\bar{X} : Ortalama, Ss: Standart Sapma, YDÖ1-5: Yaşam Doyumu Ölçeği maddelerinden alınan puanlar, OMÖ-KF1-7: Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Form maddeleri

Hesaplanan basıklık ve çarpıklık değerleri göz önüne alındığında, basıklık değerlerinin .03 ile 2.91 arasında; çarpıklık değerlerinin ise .02 ile -1.38 arasında değiştiği gözlenmiştir. Hesaplanan değerler göz önüne alındığında verilerin normal dağılım sınırları içinde olduğu saptanmıştır (Kim 2013). Çoklu doğrusal bağlantı, değişkenlerin birbiriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Değişkenler arasındaki ilişki .90 ve daha yüksek olduğunda problem teşkil etmektedir (Tabachnick ve Fidell 2013). Bu çalışmada, değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olup olmadığı kontrol edildiğinde hiçbir değişken arasındaki korelasyon katsayısının .90'ın üzerinde olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 3). Yapısal modelde yer alan gözlenen değişkenler arası korelasyonlar da Tablo 3'te sunulmuştur.

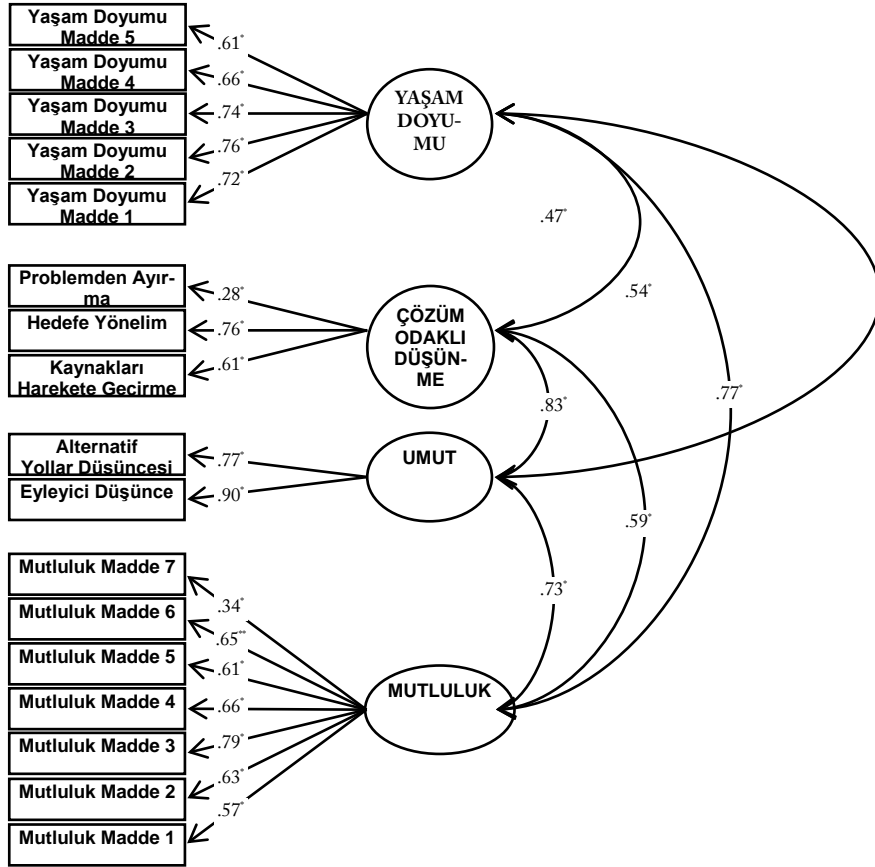
Tablo 3. Yapısal modelde yer alan gözlenen değişkenler arası ilişkiler pearson korelasyon analizi sonuçları

	\bar{X}	SS	1	2	3	4	5	6
1. PA	16.02	3.78						
2. HY	18.54	2.83	.16**					
3. KHG	18.78	3.11	.10*	.49**				
4. AYD	25.18	3.49	.26**	.51**	.45**			
5. ED	23.88	3.76	.30**	.56**	.39**	.70**		
6. YDÖ	23.17	5.91	.07*	.32**	.29**	.29**	.48**	
7. ÖMO-KF	24.52	4.25	.34**	.35**	.36**	.48**	.60**	.62**

*p<0.05, **p<0.01, N=786; Not: \bar{X} : Ortalama, SS: Standart Sapma, PA: Çözüm Odaklı Envanter Problemden Ayırma alt boyutu toplam puanı, HY: Çözüm Odaklı Envanter Hedefe Yönelim alt boyutu toplam puanı, KHG: Çözüm Odaklı Envanter Kaynakları Harekete Geçirme alt boyutu toplam puanı, AYD: Sürekli Umut Ölçeği Alternatif Yollar Düşüncesi alt boyutu toplam puanı, ED: Sürekli Umut Ölçeği Eyleyici Düşünce alt boyutu toplam puanı, YDÖ: Yaşam Doyumu Ölçeği toplam puanı, ÖMO-KF: Oxford Mutluluk Ölçeği toplam puanı

Tablo 3'te görüldüğü üzere tüm değişkenler arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Araştırma kapsamında belirlenen hipotez modelin (şekil 2) test edilmesinde iki aşamalı yaklaşım benimsendiğinden hipotez modele ilişkin ölçüm modeli test edilmiştir. Ölçme modeli şekil 2'de verilmiştir.

şekil 1. Ölçme modeline ait standardize edilmiş yol katsayıları.

Çözüm Odaklı Envanter Alt Boyut Toplam Puanları: Problemden Ayırma, Kaynakları Harekete Geçirme, Hedefe Yönelim; Sürekli Umut Ölçeği Alt Boyut Toplam Puanları: Alternatif Yollar Düşüncesi, Eyleyici Düşünce; Yaşam Doyumu Ölçeği Maddelerinden Alınan Puanlar: Yaşam Doyumu Madde 1-5; Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu Maddelerinden Alınan Puanlar: Mutluluk Madde1-7, * $p < 0.05$, $N = 786$

Ölçüm modeli testi sonucunda oluşan bu modele ait uyum değerlerinin χ^2/Sd ($628.66/113$)=5.56, $p=.001$, $IFI=.90$; $CFI=.90$; $GFI=.91$; $RMSEA=.076$ ($RMSEA$ için güven aralığı=.070–.082) şeklinde ve kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu belirlenmiştir. χ^2/Sd değerinin kabul edilebilir sınırlar dışında olduğu gözlenirse de yapılan modelleme çalışmalarında bu indeksin modelin karmaşıklığına, veri sayısına ve modeldeki değişken sayısına duyarlı olduğu belirtilmiştir (Kenny ve McCoach 2009). Ölçüm modeli test edildiğinde, örtük değişkenlere ilişkin korelasyonlar elde edilmiştir. Elde edilen korelasyon değerleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ölçme modeline ilişkin uyum değerleri sonuçları

Uyum indeksleri	Değerler	Uyum
χ^2/Sd	5.56	Kabul edilebilir uyum
RMSEA	0.076	Kabul edilebilir uyum
CFI	0.90	Kabul edilebilir uyum
GFI	0.91	Kabul edilebilir uyum
IFI	0.90	Kabul edilebilir uyum

χ^2 : Ki kare, Sd: Serbestlik Derecesi, GFI: Goodness-of-fit Index - Uyum İyiliği İndeksi, RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation - Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü, CFI: Comparative Fit Index –Karşılaştırmalı Uyum İndeksi, IFI: Incremental Fit Index – Artan Uyum İndeksi

Tablo 5. Yapısal modelde yer alan örtük değişkenlere ilişkin korelasyonlar

Örtük Değişken	1	2	3
1. Yaşam Doyumu	-		
2. Çözüm Odaklı	.47*	-	
3. Umut	.54*	.83*	-
4. Mutluluk	.77*	.59*	.73*

*p<.01

Elde edilen korelasyon değerleri incelendiğinde tüm korelasyon katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Örtük değişkenler arasında en yüksek ilişki katsayısı çözüm odaklı düşünme ile umut arasında ($r=.83$) gözlenirken, en düşük ilişki katsayısı yaşam doyumu ile çözüm odaklı düşünme arasında ($r=.47$) gözlenmiştir. Ölçme modelinin test edilmesinden sonra elde edilen uyum iyiliği değerleri ve korelasyonlara bakılarak bir sonraki aşama olan yapısal eşitlik modellemesine geçilebileceğine karar verilmiştir.

Yapısal eşitlik modellemesi yapılarak analiz sonucunda oluşan modele ilişkin standardize edilmiş yol katsayıları Şekil 3'te verilmiştir. Hipotez model olarak belirlenen model test edildiğinde elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

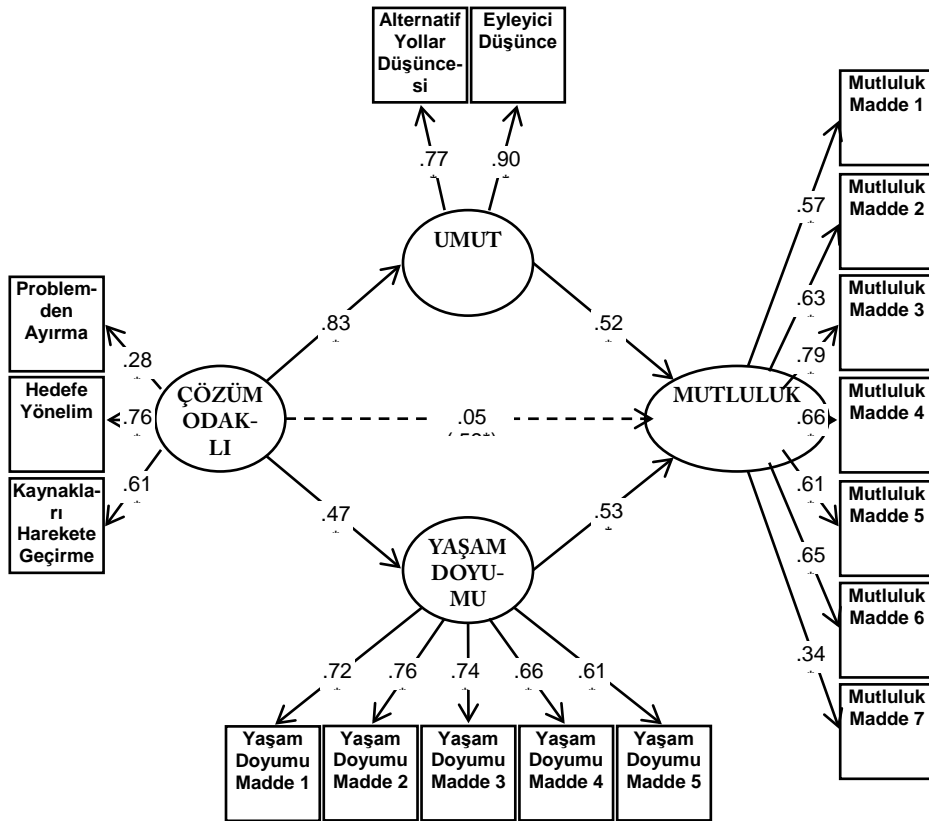
Tablo 6. Yapısal modele ilişkin uyum değerleri sonuçları

Uyum indeksleri	Değerler	Uyum
χ^2/Sd	5.56	Kabul edilebilir uyum
RMSEA	0.076	Kabul edilebilir uyum
CFI	0.90	Kabul edilebilir uyum
GFI	0.91	Kabul edilebilir uyum
IFI	0.90	Kabul edilebilir uyum

χ^2 : Ki kare, Sd: Serbestlik Derecesi, GFI: Goodness-of-fit Index - Uyum İyiliği İndeksi, RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation - Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü, CFI: Comparative Fit Index –Karşılaştırmalı Uyum İndeksi, IFI: Incremental Fit Index – Artan Uyum İndeksi

Tabloda verilen, χ^2/Sd ($628.66/113$)= 5.56 , $p=.001$, $IFI=.90$; $CFI=.90$; $GFI=.91$; $RMSEA=.076$ ($RMSEA$ için güven aralığı= $.070-.082$) şeklinde ve kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. χ^2/Sd değerinin kabul edilebilir sınırlar dışında olduğu gözlenirse de yapılan modelleme çalışmalarında bu indeksin modelin karmaşıklığına, veri sayısına ve modeldeki değişken sayısına duyarlı olduğu belirtilmiştir (Kenny ve McCoach 2009).

Araştırmanın modelinde yer alan örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel açıdan anlamlılığını görmek amacıyla t değerlerine ve standardize edilmiş beta katsayılarına bakılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Yapılan analizde elde edilen t değerlerine ve beta katsayılarına ilişkin sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Şekil 2. Yapısal modelde hesaplanan standardize edilmiş yol katsayıları.

Çözüm Odaklı Envanter Alt Boyut Toplam Puanları: Problemden Ayırma, Kaynakları Harekete Geçirme, Hedefe Yönelim; Sürekli Umut Ölçeği Alt Boyut Toplam Puanları: Alternatif Yollar Düşüncesi, Eyleyici Düşünce; Yaşam Doyumu Ölçeği Maddelerinden Alınan Puanlar: Yaşam Doyumu Madde 1-5; Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu Maddelerinden Alınan Puanlar: Mutluluk Madde 1-7, * $p < 0.05$, $N = 786$

Tablo 7. Araştırmanın yapısal modeline ilişkin standardize edilmiş değerler ve t değerleri

Yapısal İlişkiler		Standartlaştırılmış Yük.(β)	t değerleri	
Çözüm Odaklı Düşünme	→	Umut	0.83	13.80
Çözüm Odaklı Düşünme	→	Yaşam Doyumu	0.47	8.63
Yaşam Doyumu	→	Mutluluk	0.53	10.44
Umut	→	Mutluluk	0.52	5.58
Çözüm Odaklı Düşünme	→	Mutluluk	-0.08	-0.94
Yapısal Eşitlikler			R^2	
Umut	=	$0.83 * \text{ÇÖD}$	0.69	
Yaşam Doyumu	=	$0.47 * \text{ÇÖD}$	0.22	
Mutluluk	=	$0.08 * \text{ÇÖD} + 0.52 * \text{Umut} + 0.53 * \text{YD}$	0.73	

ÇÖD: Çözüm Odaklı Düşünce, YD: Yaşam Doyumu

Yapısal model analizi sonucuna göre, çözüm odaklı düşünmenin, umut ($\beta = .83$, $t = 13.80$, $p < .05$) ve yaşam doyumu ($\beta = .47$, $t = 8.63$, $p < .05$) üzerinde; ayrıca, umudun ($\beta = .52$, $t = 5.58$, $p < .05$) ve yaşam doyumunun ($\beta = .53$, $t = 10.44$, $p < .05$) mutluluk üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi olduğu, ancak çözüm odaklı düşünmenin ($\beta = -.08$, $t = -.94$, $p > .05$) mutluluk üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisi olmadığı görülmektedir.

Modelde açıklanan varyanslar değerlendirildiğinde, çözüm odaklı düşünme, umut ve yaşam doyumu değişkenlerinin birlikte mutluluk değişkeninin yaklaşık % 73'ünü açıkladığı belirlenmiştir.

Yapılan model testinde çözüm odaklı düşünmeden mutluluğa giden yol katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($\beta=-.08$, $p>.05$). Ancak bu yol katsayısının diğer değişkenlerin etkileri olmadığında ($\beta=.59$, $p<.05$) düzeyinde ve anlamlı olduğu gözlenmiştir. Bu yol modelden çıkarılarak modeldeki bozulma değerlendirilmiştir.

Tablo 8. Aracılık test edilen modele ilişkin uyum değerleri sonuçları

Uyum indeksleri	Değerler	Uyum
χ^2/Sd	5.52	Kabul edilebilir uyum
RMSEA	0.076	Kabul edilebilir uyum
CFI	0.90	Kabul edilebilir uyum
GFI	0.91	Kabul edilebilir uyum
IFI	0.90	Kabul edilebilir uyum

X2: Ki kare, Sd: Serbestlik Derecesi, GFI: Goodness-of-fit Index - Uyum İyiliği İndeksi, RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation - Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü, CFI:Comperative Fit Index –Karşılaştırmalı Uyum İndeksi, IFI: Incremental Fit Index – Artan Uyum İndeksi

Bu yol modelden çıkarılıp model yeniden test edildiğinde, uyum iyiliği değerlerinin χ^2/Sd ($629.49/114$)= 5.52 , $p=.001$, $IFI=.90$; $CFI=.90$; $GFI=.91$; $RMSEA=.076$ ($RMSEA$ için güven aralığı= $.070-.082$) şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Ki-kare farklılık testi sonucuna göre bu yolun çıkarılmasının modelde anlamlı bir bozulmaya yol açmadığı belirlenmiştir [$\chi^2(1)=.83$, $p>.05$]. Anlamlı bir bozulma olmadığı belirlendiğinden bu yolun modelden çıkarılmasına karar verilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen final model Şekil 4'te verilmiştir.

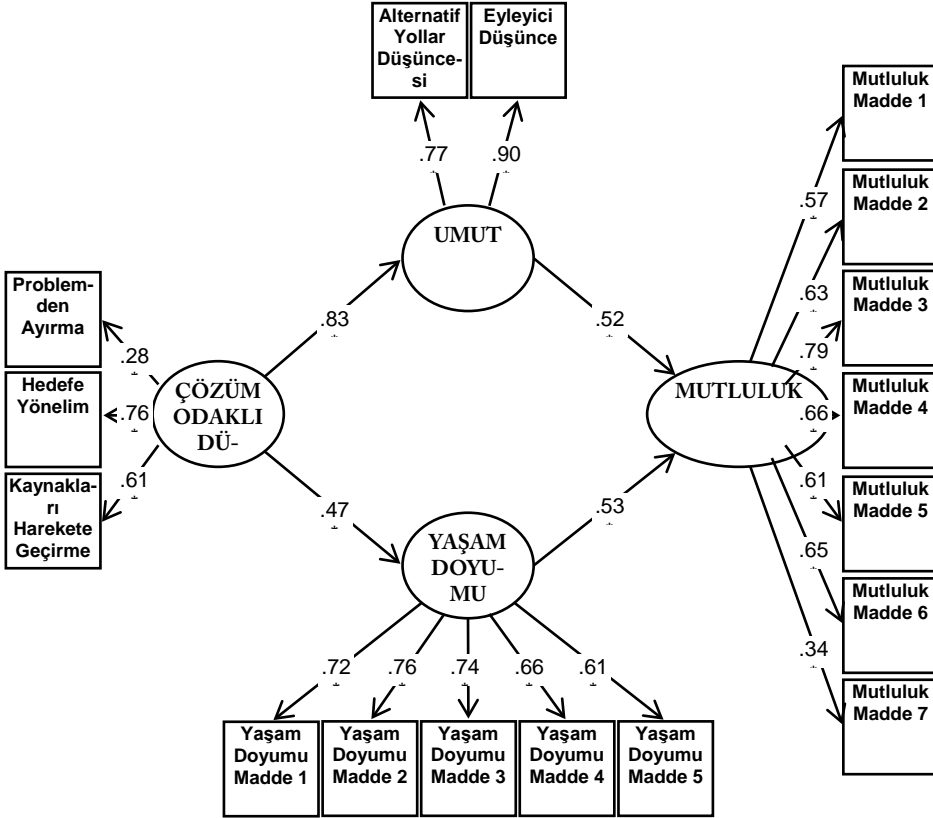
Modelde yer alan aracılık ilişkileri değerlendirildiğinde, çözüm odaklı düşünmeden mutluluğa giden yol modelden çıkarıldığından, çözüm odaklı düşünme ile mutluluk arasındaki ilişkide umut ve yaşam doyumunun tam aracılık etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Modelde yer alan dolaylı etkilerin anlamlılık düzeyi bootstrapping yöntemi ile de test edilmiştir (Shrout ve Bolger 2002). Bu yöntemde araştırma kapsamındaki örneklemden program yardımı ile belirli sayıda örneklem elde edilerek bir istatistiksel anlamlılık aralığı hesaplanmaktadır. Yapısal modeldeki dolaylı etkilerin anlamlılığı için tahmin aralıkları hesaplanmış Tablo 9'da verilmiştir. Bootstrapping analizi sonuçları modelde belirlenen dolaylı etkinin anlamlı olduğu göstermektedir.

Tablo 9. Bootstrap test sonuçları

Bağımsız Değişken	Aracı (lar)	Bağımlı Değişken	Yol Katsayısı (β)	%95 CI
Çözüm Odaklı Düşünme	Umut -Yaşam Doyumu	Mutluluk	.05 (.59*)	[-.162, 2.46]; $p=.029$

Bootstrap 1000 örneklem üzerinden yapılmıştır. β =Standardize Edilmiş. * $p<.05$.

Şekil 3. Yapısal modelde hesaplanan standardize edilmiş yol katsayıları.

Çözüm Odaklı Envanter Alt Boyut Toplam Puanları: Problemden Ayırma, Kaynakları Harekete Geçirme, Hedefe Yönelim; Sürekli Umud Ölçeği Alt Boyut Toplam Puanları: Alternatif Yollar Düşüncesi, Eyleyici Düşünce; Yaşam Doymu Ölçeği Maddelerinden Alınan Puanlar: Yaşam Doymu Madde 1-5; Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu Maddelerinden Alınan Puanlar: Mutluluk Madde1-7, * $p < 0.05$, $N = 786$

Tartışma

Araştırma kapsamında yapılan yapısal eşitlik modellemesinde elde edilen yol katsayılarına göre çözüm odaklı düşünce ile mutluluk arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çözüm odaklı düşünce ile mutluluk arasında saptanan bu anlamlı ilişki modelde yer alan yaşam doymu ve sürekli umut aracı değişkenleri ile sağlanmaktadır. Çözüm odaklı düşünce ile mutluluk ilişkisinde sürekli umut ve yaşam doymunun tam aracılık rolü saptanmıştır. Yani öğretmenlerin çözüm odaklı düşüncelerinden mutluluğa giden yol sürekli umut ve yaşam doymu üzerinden gerçekleşmektedir.

Alanyazında çözüm odaklı düşünce ile mutluluk ilişkisini direkt olarak araştıran sınırlı çalışma bulunmaktadır. Ancak Şanal Karahan ve Hamarta'nın (2015), Çözüm Odaklı Envanter'i Türkçeye uyarlamasında yapmış oldukları ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında çözüm odaklı düşünce ve tüm alt boyutları ile pozitif duygular arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki ve depresyon ile negatif yönlü anlamlı ilişki saptamışlardır. Benzer şekilde Şanal Karahan (2016), çözüm odaklı düşüncenin depresyon, anksiyete, stres ve psikolojik iyi oluştta olumlu bir şekilde yordayıcılığının olduğunu tespit etmiştir.

Alanyazın incelendiğinde çözüm odaklı düşüncenin alt boyutları olan problemden ayırma, hedefe yönelim ve kaynakları harekete geçirme ile ilişkili değişkenlerin mutlulukla ilişkisinin olduğu görülebilir. Bu yüzden araştırmamızın bu bulgusuna yönelik tartışma, çözüm odaklı düşünce alt boyutları olan problemden ayırma, kaynakları harekete geçirme ve hedef yönelim ile ilişkili değişkenlerle yapılmıştır. Problemten ayırma alt boyutu problemin olumsuz yanlarına odaklanmadan uzaklaşmayı başka bir ifadeyle problemden sıyrılmayı içerir (Grant 2011). Problemten ayırma aynı zamanda problem ile problemin nedeni arasındaki doğrusal ilişkiden uzaklaşmak gerektiğini açıklar (Sparrer 2012). Bireyin hayatta karşılaştığı sorunlara problem odaklı yaklaşması, problemin çözümsüzlüğüne aşırı takılması ya da bireyin hayatında iyi giden şeylerden ziyade kötü gidenleri görmede daha duyarlı olması ruminasyon ve olumsuz düşüncülerle ilişkili olduğu düşünülebilir. Ruminasyonun, mutlulukla negatif yönlü ilişkisi bilinen depresyonla pozitif ilişkisinin olduğu bilinmektedir. Nitekim Yağmur (2018) üniversite öğrencileri ile yürüttüğü çalışmasında ruminasyon ile depresyon arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki saptamıştır. Benzer bir şekilde Yapan (2018), hem ruminasyonun hem de otomatik düşüncelerin depresyonu anlamlı bir şekilde yordadığına dair bulguya ulaşmıştır. Bunun aksine çözüm odaklı kısa süreli terapi yaklaşımını psiko-eğitim programlarının ruminasyonun azalttığı çalışmalar mevcuttur. Örneğin Sarıçam (2014) üniversite öğrencilerine uyguladığı çözüm odaklı kısa süreli müdahale programının sonucunda deney grubuna uygulanan ÇOKSMP'nin gruptaki öğrencilerdeki ruminasyon düzeyini azalttığı ve kalıcılık ölçümlerinde de ruminasyon düzeyinin düşük seviyede olduğunu saptamıştır.

Çözüm odaklı düşüncenin bir diğer alt boyutu olan kaynakları harekete geçirme, bireyin kendini toparlama gücünü ve öz kaynaklarının olduğunu belirtir (Grant 2011). Bireyin problem durumu ile karşılaştığında çözüme ilişkin kaynaklarının farkına varması, çözüm yolunda ilerlemesini sağlayabilir, çözüme ilişkin inancını güçlendirebilir. Kaynakları harekete geçirme alt boyutu bu yönüyle öz yeterlik ile ilişkili bir kavram olarak düşünülebilir. Nitekim Yılmaz Bingöl ve Akın (2018), çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı grup rehberliğini uyguladıkları ergenlerde uygulanan programın ergenlerin öz yeterlik düzeylerini arttırdıklarını bulmuşlardır. Cantez (2018) ise öz yeterlilik ile mutluluk ilişkisini araştırdıkları araştırmalarında bu iki değişken arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki saptamışlardır. Bu araştırmanın bu bulgusunda çözüm odaklı düşüncenin içerdiği kendini toparlama gücü de mutluluğu yordamakta önemli bir rol oynamış olabilir. Alanyazında kendini toparlama gücü ile mutluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen Çetinkaya ve Sarıcı Bulut (2019) bu iki değişken arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki saptamışlardır.

Çözüm odaklı düşüncenin üçüncü alt boyutu ise hedefe yönelim olup bu alt boyutta bireyin öz düzenleme yoluyla çözüme ilişkin oluşturulan hedefleri tanımlanmaktadır (Grant 2011). Bireyin çözüm odaklı düşünce yapısını oluşturan hedefe yönelimli olması onun öz düzenlemesi ile yakından ilişkilidir. Selwyn ve Grant (2019) yapmış oldukları araştırmalarında içgörü, öz düzenleme, çözüm odaklı düşünce ve öznel iyi oluş ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre içgörü ve öz düzenlemenin öznel iyi oluş üzerinde direkt bir etkisi olmadığı ancak çözüm odaklı düşüncenin içgörü ve öz düzenleme ile öznel iyi oluş arasında aracılık etkisinin bulunduğu saptanmıştır. Bu araştırmaya göre öz düzenlemenin çözüm odaklı düşünce üzerinde önemli bir rol oynadığı çözüm odaklı düşüncenin de mutluluk olarak da bilinen öznel iyi oluş üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Yani daha fazla öz düzenleme daha fazla çözüm odaklı

düşünme eğilimini doğurmakta ve mutluluğu sağlamaktadır. Bu bulgu araştırmamızın bulgusu ile tutarlılık göstermektedir.

Bu araştırmada ek olarak çözüm odaklı düşünce ile sürekli umut arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alanyazın incelendiğinde, Köktuna (2007), çözüm odaklı düşünmenin temeli olan çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı bireyle psikolojik danışma hizmetinin etkililiğini sınamak üzere alt sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınların katıldığı araştırmasında, çözüm odaklı bireysel psikolojik danışmanın alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan kadınların umutsuzluk puanlarını düşürdüğu ve boyun eğici davranışları da azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın deneysel olması çözüm odaklı danışma yaklaşımının uygulamada etkili olan bir danışma yaklaşımı olduğunu göstermiştir. Green ve arkadaşları (2006), 28'inin deney diğer 28'inin ise kontrol grubuna atandığı 56 katılımcının dâhil edildiği araştırmalarında çözüm odaklı düşünce yaklaşımı temelli programın bireylerin hedefe ulaşma, öznel iyi oluş ve umut puanlarını arttırıp arttırmadığını araştırmışlardır. Uygulama sonunda hedefe ulaşma puanları, umut ve öznel iyi oluş puanlarının arttığını saptamışlardır. Bu yönüyle araştırmamızın bu bulgusu alanyazında yapılmış araştırmaların bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Öğretmenlerin çözüm odaklı düşünmelerini sağlayan probleminden ayrımı, kaynakları harekete geçirme ve hedefe yönelimleri umudun eyleyici düşünce ve alternatif yollar düşünceleri ile ilişkilidir. Öğretmenlerin odaklarını probleminden çözüme çevirdiklerinde, mevcut kaynaklarını harekete geçirdiklerinde ve hedeflerine yöneldiklerinde umutlu olmaları da doğal sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada ayrıca çözüm odaklı düşünme ile yaşam doyumunu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alanyazın incelendiğinde çözüm odaklı düşünce ile yaşam doyumunun beraber ele alındığı araştırmalar bulunmaktadır. Sari ve arkadaşları (2019), bu araştırmada araştırılan ilişkiyi ters yön ile incelemişlerdir. Yani bu araştırmada bulunan çözüm odaklı düşünmenin yaşam doyumunu yordaması bulgusu, Sari ve arkadaşlarının (2019) araştırmasında yaşam doyumunun çözüm odaklılığı yordaması olarak elde edilmiştir. Her iki araştırma karşılaştırıldığına yaşam doyumunu ile çözüm odaklılık arasında olumlu bir ilişkinin olduğu ve iki değişkenin herhangi birisinde beklenen artış diğer değişkende de artışa yol açmasının yanında birbirlerini karşılıklı yordamaları söz konusudur diyebiliriz. Gündoğdu (2019), psikolojik danışman adayları ile çözüm odaklı grupla psikolojik danışma uygulaması yürütmüşler ve bu uygulama sonucunda çözüm odaklı grupla psikolojik danışmanın yaşam doyumunu üzerinde olumlu etkisi olduğunu saptamışlardır. Yani bireylerin çözüm odaklı grupla psikolojik danışma uygulamasından sonra yaşam doyumları artmıştır.

Bu araştırmada ayrıca sürekli umut ile mutluluk arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yani umut değişkeni, mutluluk değişkenini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Alanyazında umut ve mutluluk değişkenleri arasındaki ilişkinin olduğu çalışmalara rastlamak mümkündür. Cihangir Çankaya ve Meydan (2018), ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada umudun mutluluğu anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yani umut düzeyi yüksek bireylerin daha mutlu olduğu bulgusu ortaya konmuştur. Benzer bir şekilde Kardas ve arkadaşları (2019), mutlulukla ilişkili olan psikolojik iyi oluşun yordayıcı değişkenlerini araştırdıkları araştırmada bireylerin iyi oluş düzeylerini yordayan önemli değişkenlerden biri olarak umudu bulmuşlardır. Aynı araştırmada umudun psikolojik iyi oluşu şikrandan sonra en fazla yordayan değişken olduğu raporlanmıştır. Kocaman (2019), bir grup yetişkin üzerinde yürüttüğu çalışmasında umudun psikolojik iyi oluşla anlamlı ilişkisinin olduğuna ulaşmıştır. Bu

ilişkinin pozitif yönde anlamlı olmasından hareketle bireylerin umut düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin de arttığı yorumuna ulaşılmıştır. Umudun, amaçlara ulaşmak için alternatif yollar bulma ve bu yollar aracılığıyla amaca ulaşmak üzere motivasyonel bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Umudun öznel iyi oluş üzerindeki olumlu etkisinin bir başka araştırmada özellikle demografik değişkenlere bağlı olarak arttığı ve öznel iyi oluşu yordadığı bulunmuştur (Demirli ve ark. 2014). Bireylerin belli hedeflere sahip olması da yine umutları ile ilişkilidir. Yaşama dair amaçları olan bireylerin daha umutlu olduğundan söz edilebilir. Umudun yaşam amaçlarıyla bu yönden bir ilişkisini araştırmacılar saptamışlardır (Şahin ve ark. 2012). Şahin ve arkadaşları (2012), umudun yaşam amaçları oluşturma konusunda anlamlı bir yordayıcı olduğunu bulmuşlardır. Umudun yaşam amaçlarının özellikle “anlam arayışı” ve “anlam varlığı” ile ilişkili olduğunu ve mutluluğu yordadığını aktarmışlardır (Şahin ve ark. 2012). Benzer bir şekilde Öztürk (2015) umudun kavramsal temelinde de bulunan amaçlarla ilişkili olan yaşam amaçları ile öznel iyi oluş arasında ilişki bulmuş olup içsel yaşam amacına sahip olmanın öznel iyi oluşu arttırdığı saptanmıştır.

Bu araştırmada doyumu ile mutluluk arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yani yaşam doyumu değişkeni, mutluluk değişkenini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Alanyazında yaşam doyumu ile mutluluk arasındaki ilişki sıklıkla çalışılmıştır ve bu iki değişken arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Demir ve Murat 2017, Doğan ve Akıncı-Çötök 2011). Bu araştırmaların bulguları ile yapılan bu araştırmadaki bulgular örtüşmektedir. Yaşam doyumu, bireyin yaşamdan beklentileri ile sahip oldukları arasındaki farkın birey tarafından beğenilme derecesidir. Birey bu farkın büyüklüğünü değerlendirdiği bilişsel sürecin etkisi ile olumlu ya da olumsuz duygulanım yaşayabilir. Bireyin bu olumlu duygulanımı mutluluğu olarak bilinmektedir.

Bu araştırmanın öne çıkan en önemli bulgusu, öğretmenlerde çözüm odaklı düşünce ile mutluluk ilişkisinde sürekli umut ve yaşam doyumunun aracılık yaptığı bulgusudur. Çözüm Odaklı Kısa Terapi bireylerin öznel iyi oluşlarına katkı sunmaktadır (Joubert ve Guse 2021). Ancak bu araştırmada çözüm odaklı düşünce ile mutluluk ilişkisinde aracı değişkenler incelenmiştir. Çözüm odaklı düşünen bireylerin yaşam doyumları ve umutları daha yüksek olup bu değişkenlerin aracılığıyla mutlulukları da artmaktadır. Alanyazında umut ve yaşam doyumunun mutluluğu öngördüğü araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin kanser hastaları üzerinde yapılan bir araştırmada umudun mutlulukla pozitif ilişkisine rastlanmıştır (Wnuk ve ark. 2012). Bir başka araştırmada ise umut düzeyi yüksek olan bireylerin zorluklarla başa çıkmaya inandıkları ve bu inanca bağlı olarak mutluluklarının arttığı belirtilmiştir (Tan ve ark. 2018). Umudun terapisi eğitiminin mutluluk düzeyini arttırdığı da bilinmektedir (Jamalzadeh ve Golzary 2014). Benzer bir şekilde yaşam doyumu ile mutluluk arasındaki ilişki bir çok kez doğrulanmıştır (Argan ve ark. 2018, Demir ve Murat 2017, Nemati ve Maralani 2016). Bu bulgu ayrıca uygulayıcılar açısından bazı doğurgular sunmaktadır. Öğretmenlerin mutlu olmasını sağlamak için çözüm odaklı düşünmelerini sağlamak ve öğretmenlerin mutluluğuna sağlanacak katkıyı kolaylaştırmak için de umutlarını ve yaşam doyumlarını odağa almak gerekmektedir.

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın yürütülmesinde de bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı, araştırmanın, öğretmenlerin olağan iş ve yaşam koşullarının belirli sınırlamalar ve önlemlerle değiştiği, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkisini gösteren COVID-19 salgını koşullarında gerçekleşmesi ve öğretmenlerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların salgın koşulları bağlamında

değişmiş olabileceğidir. Bunun yanı sıra araştırmada kolay ulaşılan çalışma grubu üzerinde yürütüldüğü için sonuçlarının genellenebilirliği benzer örneklemlerle sınırlıdır.

Sonuç

Araştırmanın bütün bulguları birlikte değerlendirildiğinde bazı öneriler sıralanabilir. Öğretmenlerin ev, iş, sosyal yaşam alanlarında karşılaştıkları problemlere zm odaklı eğilmeleri mutluluklarını beraberinde getirebilir ve böylece rol model oldukları öğrencilere pozitif duygular yansıtabilirler. Bu bağlamda öğretmenlerin mutluluğunu arttırmak için onların daha fazla zm odaklı olmaları sağlanabilir. Öğretmenlere özellikle zm odaklılık konusunda verilecek hizmet içi eğitimler, bu anlamda istendik sonuçlar yaratabilir. Zorunlu Hizmet Bölgesi olarak adlandırılan ve diğer illere göre daha kısıtlı sosyal imknlara sahip olan illerde çalışan öğretmenlere sorun yaşadıkları konulara göre üzümlerin tartışıldığı platformlar ya da toplantılar sağlanabilir. Benzer bir şekilde mesleki dayanışma toplantıları planlanabilir. Bu tarz faaliyetlerin MEB ya da MEB'e bağlı kurumlarca üstlenilmesi faaliyetlerin etkililiğini arttırabilir. Bu faaliyetler ayrıca benzer deneyimler yaşayan öğretmenleri bir araya getirmeyi sağlayarak üzümlere ilişkin paylaşımı arttırabilir. Öğretmenlerin zm odaklı düşünmeleri ile mutlulukları arasındaki ilişkide sürekli umut ve yaşam doyumunun aracı rolünün bulunması öğretmenlerin mutluluk seviyelerini arttırmak için umut ve yaşam doyumunu düzeylerin arttırmanın gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda öğretmenlerin umut ve yaşam doyumunu düzeylerinin nelerden etkilendiğinin ve bu değişkenleri olumsuz etkileyen faktörlerin nasıl azaltılacağına ilişkin MEB tarafından kapsamlı saha araştırmalarının yapılması önemli olabilir. Yapılan alışmalar öğretmenlerin özlük haklarını da kapsayacak şekilde genişletilebilir. Özellikle ğretmenlerin umutlarını canlı tutacak iş koşullarının sağlanması ve mesleğin standartlarının oluşturulması bu anlamda önemlidir. Başta görevde yükselme, uzmanlık, başarının ödüllendirilmesi, atama ve yer değiştirme gibi öğretmenlerin mesleki hedefleri ile ilişkili olan konularda öğretmenlerin görüşlerine de başvurularak yapılacak düzenlemeler öğretmenlerin umut ve yaşam doyumunu seviyelerini arttıracak olup mutluluklarına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bunun dışında İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile Rehberlik ve Araştırma Merkezleri iş birliği yoluyla bu kapsamda araştırmalar planlayabilir ve sürekli umut ile yaşam doyumunu etkileyen olumsuz faktörlerin azaltılmasına ilişkin önlemler alabilirler.

Kaynaklar

- Akpınar R (2006) Duygusal yüz ifadelerini anlama becerisini geliştirmeye yönelik örnek bir ğretim programı. *Journal of Human Sciences*, 1:2-10.
- Akyol EY, Bacanlı F (2019) Building a solution-focused career counselling strategy for career indecision. *Australian Journal of Career Development*, 28:73–79.
- Altuntaş S, Gen H (2018) Mutluluğun yordayıcısı olarak psikolojik sağlıklı: ğretmen rnekleminin incelenmesi. *Hacettepe University Journal of Education*, 35:1-15.
- Argan M, Argan MT, Dursun, M (2018) Examining relationships among well-being, leisure satisfaction, life satisfaction, and happiness. *International Journal of Medical Research & Health Sciences*, 7:49–59.
- Argyle M, Martin M, Crossland J (1989) Happiness as a function of personality and social encounters. In *Recent Advances in Social Psychology: an international perspective* (Eds JP Forgas, JM Innes):189–203. North-Holland, Elsevier.
- Arslan N, Akın A (2016) zm odaklı kısa süreli grupta psikolojik danışmanın lise ğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 6:72-84.

- Ateş B (2016) Effect of solution focused group counseling for high school students in order to struggle with school burnout. *J Educ Train Stud*, 4:27-34.
- Aydın B (2010) Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Bulut M, Yıldız M (2020) Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin yaşam doyumlarına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24:397-412.
- Cantez E (2018) Üniversite öğrencilerinin mutluluk, psikolojik sağlamlık ve öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 4:61-76.
- Cepukiene V, Pakrosnis, R (2011) The outcome of solution-focused brief therapy among foster care adolescents: the changes of behavior and perceived somatic and cognitive difficulties. *Child Youth Serv Rev*, 33:791-797.
- Cihangir Çankaya Z, Meydan B (2018) Ergenlik döneminde mutluluk ve umut. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17:207-222.
- Çetinkaya A, Sarıca Bulut S (2019) Lise öğrencilerinde kendini toplama gücü düzeyleri ve öznel iyi oluşu artırma stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9:1053-1084.
- Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyüköztürk Ş (2012) Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları. Ankara, Pegem Akademi.
- Demir R, Murat M (2017) Öğretmen adaylarının mutluluk, iyimserlik, yaşam anlamı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7: 347-378.
- Demirel S, Canat S (2004) Ankara'daki beş eğitim kurumunda kendini yaralama davranışı üzerine bir çalışma. *Kriz Dergisi*, 12:1-9.
- Demirli A, Türkmen M, Anık RS (2015). Investigation of dispositional and state hope levels' relations with student subjective well-being. *Soc Indic Res*, 120:601-613.
- Diener E (1985) The satisfaction with life scale. *J Pers Assess*, 49: 71-75.
- Diener E, Emmons, RA, Larsen RJ, Griffin S (1985) The satisfaction with life scale. *J Pers Assess*, 49:71-75.
- Doğan S (1999) Çözüm-odaklı kısa süreli terapi: Kuramsal bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2:28-38.
- Doğan T, Akıncı-Çötök N (2011) Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4:165-172.
- Dora S (2003) Sosyal problem çözme envanteri (revize edilmiş formu)'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları (Yüksek lisans tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Erez A, Johnson DE, Judge TA (1995) Self-deception as a mediator of the relationship between dispositions and subjective well-being. *Pers Individ Dif*, 19:597-612.
- Fraenkel JR, Wallen NE, Hyun, HH (2012). How to design and evaluate research in education. New York, Mc Graw Hill.
- Genç E (2000) Öğretmenlerde denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıklarıyla ilişkisi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Görgeç İ, Deniz S, Kiriş A (2011) Eğitim fakültesi öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Education Sciences*, 6:673-681.
- Grant AM (2011). The solution-focused inventory: A tripartite taxonomy for teaching, measuring and conceptualising solution-focused approaches to coaching. *The Coaching Psychologist*, 7:98-106.
- Grant AM, Cavanagh MJ, Kleitman S, Gordon S, Lakato M, Yu N. (2012). Development and validation of the solution-focused inventory. *J Posit Psychol*, 7:334-348.
- Green LS., Oades LG, Grant, AM (2006) Cognitive-behavioral, solution-focused life coaching: Enhancing goal striving, well-being, and hope. *J Posit Psychol*, 1:142-149.
- Gülcan A (2014) Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumunu üzerindeki etkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Fatih Üniversitesi.
- Gündoğdu R (2019) The effect of solution-focused group counseling with psychological counselor candidates on solution-focused tendency and satisfaction with life. *J Educ Elearn Res*, 6:26-37.
- Güner O (2018) Çözüm Bende Saklı. Ankara, Efil Yayınevi.
- Haroz EE, Jordans M, Jong J, Gross A, Bass J, Tol W. (2017). Measuring hope among children affected by armed conflict: cross-cultural construct validity of the children's hope scale. *Assessment*, 24:528-539.

- Hills P, Argyle M (2002) The oxford happiness questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Pers Individ Dif*, 33:1073–1082.
- Jackson PZ, McKergow M (2007) *The Solutions Focus: Making Coaching and Change Simple*, 2nd ed. Nicholas Brealey Publishing.
- Jamalzadeh R, Golzary M (2014) The effectiveness of hope therapy on increasing happiness and life satisfaction among elderly women residing in nursing home of borujen. *Journal of Women and Society*, 18:31–48.
- Joubert J, Guse T (2021) A Solution-Focused Brief Therapy (SFBT) Intervention model to facilitate hope and subjective well-being among trauma survivors. *J Contemp Psychother*. 51:303-310.
- Kangal A (2013) Mutluluk üzerine kavramsal bir değerlendirme ve Türk hanehalkı için bazı sonuçlar. *Electronic Journal of Social Sciences*, 12:214-233.
- Karababa A (2018) Ön ergenlerin umut düzeylerinin ebeveynlik stilleri açısından incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1:48-64.
- Karasar N (2011) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Nobel Yayınları.
- Kardas F, Cam Z, Eskisu M, Gelibolu S (2019) Gratitude, hope, optimism and life satisfaction as predictors of psychological well-being. *Eurasian Journal of Educational Research*, 19:81-100.
- Kashdan TB (2004) The assessment of subjective well-being (issues raised by the oxford happiness questionnaire). *Pers Individ Dif*, 36:1225-1232.
- Kenny DA, McCoach DB (2009). Effect of the number of variables on measures of fit in structural equation modeling. *Struct Equ Modeling*, 10:333–351.
- Kim HY (2013) Statistical notes for clinical researchers: assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restor Dent Endod*, 38:52–54.
- Kocaman EN (2019) Bir grup yetişkinde umut ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin farklı değişkenler açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Koçak ÖF (2014) Kişilerarası çatışmalar ve yaşam doyumu ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma (Yüksek lisans tezi). Kayseri, Erciyes Üniversitesi.
- Köktuna ZS (2007)Çözüm odaklı kısa terapi tekniğinin alt sosyo ekonomik seviyedeki kadınların geleceğe umut ile bakabilme ve boyun eğici davranışlarına etkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Maltepe Üniversitesi.
- Kvarme LG, Helseth S, Sörum R, Luth-Hansen V, Haugland S, Natvig GK (2010) The effect of a solution-focused approach to improve self-efficacy in socially withdrawn school children: A non-randomized controlled trial. *Int J Nurs Stud*, 47:1389–1396.
- Malkoç A (2011) Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Meydan B (2013) Çözüm odaklı kısa süreli psikolojik danışma: Okullardaki etkililiği üzerine bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4:120-129.
- Murdock NL (2016) *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla*. (Çeviri F Akkoyun). Ankara, Nobel Yayınları.
- Myers DG, Diener E (1995) Who is happy? *Psychological Science*, 6:10-19.
- Nemati S, Maralani FM (2016) The relationship between life satisfaction and happiness: the mediating role of resiliency. *Int J Psychol Stud*, 8:194-201.
- Oliver C, Charles G (2015) Which strengths-based practice? reconciling strengths-based practice and mandated authority in child protection work. *Soc Work*, 60:135-143.
- Öğretir A (2004) Pozitif düşünmeye dayalı grup eğitimi programının annelerin benlik algısı, eşlerine ve çocuklarına yönelik tutumları ile kendini denetleme becerisi ve otomatik düşünceleri üzerinde etkisi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Özku R, Cömert M (2018) Ortaokul öğretmenlerinde yaşam doyum düzeyi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20:707-724.
- Öztürk A (2015) Öğretmenlerin sahip oldukları yaşam amaçları ve sosyal desteğin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5: 338-347.
- Padilla-Walker, LM, Hardy SA, Christensen KJ (201) Adolescent hope as a mediator between parent-child connectedness and adolescent outcomes. *J Early Adolesc*, 31:853–879.

- Pavani JB, Le Vigouroux S, Kop JL, Congard A, Dauvier B (2015) Affect and affect regulation strategies reciprocally influence each other in daily life: The case of positive reappraisal, problem-focused coping, appreciation and rumination. *J Happiness Stud*, 17:2077–2095.
- Recepoglu E, Ülker Tümlü G (2015) Üniversite akademik personelinin mesleki ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23:1851-1868.
- Sahin Baltaci H (2018) Comparison of hope and life satisfaction levels of Turkish and American middle school students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 74:99-122.
- Sarı Bulut S (2010) İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sınav kaygıları, saldırganlık eğilimleri ve problem çözme becerilerindeki yetersizliklerin sağaltımında grupla çözüm odaklı kısa terapinin etkileri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30:325-356.
- Sarıçam H (2014) Çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı bir müdahale programının ruminasyon üzerinde etkisi (Doktora tezi). Sakarya, Sakarya Üniversitesi.
- Sarı E, Uyumaz G, Kaya C (2019) Çözüm odaklılığın yordayıcı değişkenleri: Yaşam doyumu, stres, depresyon ve yılmazlık. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11:423-438.
- Schmitter AC (2003) Life satisfaction in centenarians residing in long-term care. <http://www.mmhc.com/articles/NHM9912/cuttillo.html>. (Accessed 1.1 2021)
- Selwyn J, Grant AM (2019) Self-regulation and solution-focused thinking mediate the relationship between self-insight and subjective well-being within a goal-focused context: An exploratory study. *Cogent Psychol*, 6:1695413.
- Shrout PE, Bolger N (2002) Mediation in experimental and nonexperimental studies: New procedures and recommendations. *Psychol Methods*, 7:422–445.
- Sin NL, Lyubomirsky, S (2009) Enhancing well-being and alleviating depressive symptoms with positive psychology interventions: A practice-friendly meta-analysis. *J Clin Psychol*, 65:467-487.
- Siyez D, Tan Tuna D (2014) Lise öğrencilerinin öfke kontrolü ve iletişim becerilerinde çözüm odaklı psiko-egitim programının etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5:11-22.
- Snyder CR (2002) Hope theory: rainbows in the mind. *Psychol Inq*, 13:249-275.
- Snyder CR, Harris C, Anderson JR, Holleran SA, Irving, LM, Sigmon ST et al. (1991) The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *J Pers Soc Psychol*, 60:570–585.
- Sparrer I. (2012). Çözüm odaklı yaklaşıma ve sistemik yapısal dizime giriş. (Çeviri Esin Suvarierol). İstanbul, Pan Yayıncılık.
- Şahin M, Aydın B, Sarı S, Kaya S, Pala H (2012) Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20:827-836.
- Şanal Karahan F (2016) Üniversite öğrencilerinde çözüm odaklı düşünmenin depresyon, anksiyete, stres ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisi (Yüksek lisans tezi). Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Şanal Karahan F, Hamarta E (2015) Çözüm odaklı envanter: güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Elementary Education Online*, 14:757-769.
- Şen-Baz D (2019) Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu yordamada kariyer kararı öz-yeterliliği ve umudun rolünün incelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2:144-165.
- Tabachnick BG, Fidell LS (2013) *Using Multivariate Statistics*. London, Pearson.
- Tan CS, Low SK, Viapude, GN (2018) Extraversion and happiness: The mediating role of social support and hope. *Psych J*, 7:133–143.
- Tanrıverdi S. (2018) Dil ile depresyon ve anksiyete ilişkisinde sosyal faktörlerin aracı etkisinin incelenmesi (Doktora tezi). İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- Tarhan S, Bacanlı H (2015) Sürekli umut ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Happiness & Well-Being*, 3:1-14.
- Tüzel H (2019). Özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerde görülen psikososyal risk faktörleri ve meslek hastalıkları (Yüksek lisans tezi). Mersin, Tarsus Üniversitesi.
- Ullman JB, Bentler PM (2012) Structural equation modeling. In *Handbook of Psychology*, second edition. Hoboken, NJ, Wiley.
- Usta F (2013) Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişki (Yüksek lisans tezi). Sakarya, Sakarya Üniversitesi.

- Uzun Özer B (2009) Bir grup lise öğrencisinde akademik erteleme davranışı: sıklığı, olası nedenleri ve umudun rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4:12-19.
- Wnuk M, Marcinkowski JT, Fobair P (2012) The relationship of purpose in life and hope in shaping happiness among patients with cancer in Poland. *J Psychosoc Oncol*, 30:61-483.
- Yağmur B (2018) Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri, ruminasyon ve depresyon düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Gaziantep, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Yapan S (2018) Depresyon ve anksiyete belirtilerinin yordayıcıları olarak ruminasyon, otomatik düşünceler, işlevsel olmayan tutumlar ve düşünce baskılama (Yüksek lisans tezi). Gaziantep, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Yetim Ü (1993) Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Soc Indic Res*, 29:277-289.
- Yılmaz Bingöl T, Akın A (2018) Çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı grup rehberliği programının öz-yeterlik inancına etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8:321-340.

Yazarların Katkıları: Yazarlar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladıklarını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduklarını kabul etmişlerdir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Etik Onay: Araştırma için Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulundan onay alınmıştır. Tüm katılımcılar aydınlatılmış onam vermişlerdir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Yazarın Notu: Bu makalenin yazımında emeği geçen Covid-19 nedeniyle 01.06.2021 tarihinde aramızdan ayrılan Değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Selami Tanrıverdi'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma daha önce İğdır Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, İğdır (Online), Türkiye, 14-15 Nisan 2021'de sunulmuştur.

Authors Contributions. Authors attest that they have made an important scientific contribution to the study and have assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Ethical Approval: Ethical approval was obtained from Van Yüzüncü Yıl University Social and Human Sciences Ethics Committee for the study. All participants gave informed consent.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: I would like to express my endless thanks to Dr. Selami Tanrıverdi, who contributed to the writing of this article and passed away on 01.06.2021 due to Covid-19.

This study was previously presented at İğdır International Social Sciences Congress, İğdır (Online), Turkey, 14-15 April 2021.